

Wankel fundament

Het aftreden van de Engelse minister van Financiën Lawson heeft nog eens nadrukkelijk aangetoond dat de discussie over een toekomstige Economische en Monetaire Unie (EMU) tot grote politieke spanningen kan leiden. Het Verenigd Koninkrijk heeft op de Europese top in Madrid afgelopen juni op hoofdlijnen ingestemd met de eerste fase van het rapport van het comité-Delors zonder zich te binden aan een tijdstip voor toetreding van het pond tot het Europese Monetaire Stelsel (EMS). Pas daarna kan daadwerkelijk een aanvang worden genomen met het realiseren van de ambitieuze plannen van het comité-Delors voor de EMU. Na de beoogde voltooiing van de interne markt per 1993 zullen vooral de pogingen om te komen tot een EMU de Europese integratie verder op weg moeten helpen.

Het is echter niet alleen het Verenigd Koninkrijk dat nog de nodige bedenkingen heeft tegen de voorstellen voor de EMU. In Duitsland heerst nogal wat ongerustheid dat een toekomstige centrale bank zich onvoldoende zal richten op inflatiebestrijding. De president van de Bundesbank, Pöhl, ging onlangs in een rede te Brussel zelfs zover dat hij politici aanspoorde niet te voortvarend te zijn met het verwezenlijken van de EMU-plannen. Politici streven meestal naar successen op korte termijn, terwijl centrale banken duidelijk een langere tijds-horizon hebben. Volgens Pöhl vergt de totstandkoming van de EMU een fundamentele herstructurering van de economieën van Europa. Dit moet voorzichtig worden gedaan. Hij onderstreepte ook nog eens het belang van politieke onafhankelijkheid van het Europese stelsel van centrale banken en de noodzaak om de hoogste prioriteit te geven aan prijsstabiliteit.

Een heel ander geluid liet de voorzitter van de Europese Commissie onlangs horen in Brugge. Vorig jaar zette premier Thatcher daar in een veelbesproken rede op krachtige wijze haar bezwaren tegen een Europese superstaat uiteen. Delors ontvouwde een veel optimistischer visie op de toekomst van de Europese integratie. Hij ziet een federaal Europa als logisch uitvloeisel van een historisch proces. De recente gebeurtenissen in Oost-Europa maken het volgens hem noodzakelijk om de Bondsrepubliek hecht te verankeren in de EG. Het belangrijkste instrument daartoe is de EMU. Delors ziet dit als een belangrijke reden om versneld overeenstemming te bereiken over het tijdpad voor de drie fasen van de EMU. Onlangs kreeg hij hierbij steun van de Franse president Mitterand. Hun visie staat echter haaks op de Duitse voorzichtigheid.

Het is duidelijk dat over een aantal vraagstukken met betrekking tot de Europese monetaire integratie grote verschillen van inzicht bestaan. Tijdens de op 30 oktober te Zeist gehouden Amro-kapitaalmarkttag ging de president van De Nederlandsche Bank, dr. W.F. Duisenberg, hier op in. Belangrijke twistpunten zijn nog de institutionele vormgeving en de taakomschrijving van een Europees stelsel van centrale banken, de vraag of er coördinatie van het begrotingsbeleid van de lidstaten dient plaats te vinden en zo ja in welke vorm en hoe bij vrij kapitaalverkeer ongewenste wisselkoersmutaties kunnen worden tegengegaan. De Nederlandsche Bank hecht net als de Bundesbank aan het mandaat van prijsstabiliteit en acht het zeer nuttig om bindende regels op te stellen voor de financiering en de omvang van de nationale begrotingstekorten. Dit om te voorkomen dat overmatige geldcreatie door monetaire financiering van nationale overheden het beleid van de Europese centrale bank kan doorkruisen.

Een belangrijk punt in de huidige discussie is in hoeverre de lidstaten bereid zijn om door het overdra-

gen van bevoegdheden aan het Europese niveau een verdere inperking van hun soevereiniteit te dulden. Voor Nederland speelt dit probleem veel minder dan bij voorbeeld het Verenigd Koninkrijk. In het Nederlandse monetaire beleid staat namelijk al jaren stabilisering van de koers van de gulden ten opzichte van de Dmark centraal. Hierdoor is nauwelijks meer sprake van een zelfstandig monetair beleid. In het VK hecht men echter veel meer aan het voeren van een zelfstandig monetair beleid als een belangrijk instrument om de doelstellingen van de regering op economisch terrein na te kunnen streven. In het verlengde hiervan ligt de veel geringere onafhankelijkheid van de Engelse centrale bank en de veel grotere verantwoordelijkheid van de minister van Financiën voor het te voeren monetaire beleid. Centrale bankiers mogen hun bedenkingen hebben tegen deze constructie, feit is wel dat politieke controle van de uitvoerende macht in Engeland zeer hoog staat aangeschreven. De doctrine van de 'sovereignty of Parliament' zet men niet zo maar opzij. Toetreding van het pond tot het EMS, waar de actuele politieke discussie in het VK om draait, is nog maar een eerste stap die premier Thatcher in elk geval voorlopig niet wenst te nemen.

Pas als de valuta's van alle lidstaten deel uitmaken van het EMS kunnen de fasen twee en drie van het rapport van het comité-Delors, die o.a. de instelling van een Europees stelsel van centrale banken en de invoering van een Europese munt omvatten, van start gaan. Een intergouvernementele conferentie zal een tijdpad voor het gefaseerd in werking treden van de EMU moeten vastleggen en de daartoe benodigde wijzigingen van het Verdrag van Rome moeten goedkeuren. Frankrijk en Commissie-voorzitter Delors willen reeds op de in december te houden Europese top in Straatsburg een datum vaststellen voor deze conferentie. De openlijke Engelse weerstand tegen de plannen-Delors, de Duitse voorzichtigheid en de in bedekte termen geuite Nederlandse terughoudendheid maken het echter niet waarschijnlijk dat politieke overeenstemming over de EMU spoedig bereikt kan worden.

Door de recente ontwikkelingen in de DDR, Hongarije en Polen zullen de discussies over verdergaande monetaire integratie binnen de EG politiek nog gevoeliger komen te liggen. Toenadering tussen West- en Oost-Duitsland is niet denkbeeldig meer, terwijl de EG wellicht op een geheel andere manier betrekkingen met Polen en Hongarije gaat onderhouden dan tot nu toe gebeurde. Duitsland zal hierdoor een geheel andere rol in Europa gaan innemen. Mogelijk zal het zich meer naar het oosten richten en een lagere prioriteit geven aan een snelle voortgang van de Europese integratie. Andere Westeuropese landen zullen een versterking van de Duitse positie in Midden-Europa argwanend bekijken. Tegen die achtergrond zal de bereidheid van bij voorbeeld Engeland om de monetaire onafhankelijkheid aan een door Duitsland gedomineerde EMU over te dragen niet groot zijn.

Al met al betekenen de uiteenlopende visies op de structuur van en het tijdpad voor de EMU dat het streven naar verdere Europese integratie slechts op een wankel fundament rust. Het valt te hopen dat de politieke impasse doorbroken kan worden. Zo niet, dan zal het rapport van het comité-Delors hetzelfde lot beschoren zijn als de ideeën van de commissie-Werner aan het begin van de jaren zeventig: ambitieuze plannen, maar vanwege gebrek aan politieke wil en onder druk van gewijzigde internationale omstandigheden onuitvoerbaar in de praktijk.

A.J. Wolters